

Minder betrokkenheid, meer toezicht: de rol van de Nederlandse overheid in de non-profitsector

Dat er voor vele miljarden moet worden bezuinigd is bekend. Er vindt echter op dit moment in Nederland in de non-profitsector een omslag plaats die zijn weerga niet kent. De doorsnee burger heeft er nauwelijks benul van.

Dat de overheid, onder druk van die bezuinigingen, bezig is met een terugtrekkende beweging en 'reken op de zelfredzaamheid' van burgers, doet een belletje rinkelen. Voor mijn gevoel betekent de 'invoering' van de participatiesamenleving dat de overheid zijn verantwoordelijkheid afschuift. Tegelijk eist de overheid meer transparantie van de non-profitsector. Op zich een prima uitgangspunt, maar het is frapant dat de partij die zelf minder verantwoordelijkheid neemt, wel de regels bepaalt waarbinnen dit moet gebeuren. Dat is in strijd met elkaar.

Toenemende regelgeving

De overheidsregulering neemt toe. Zo leidt de verplichting voor alle anbi's om vanaf 1 januari 2014 bepaalde informatie, goed vindbaar en toegankelijk online aan te bieden tot een versnippering van die informatie op allerlei, als paddestoelen uit de grond geschoten, anbi-informatiepunten, die daarvoor meestal een vergoeding vragen aan de anbi's. Zo wordt het er niet doorzichtiger op.

Er komt ook een nieuw validatiestelsel. In eerste instantie klinkt dit

goed, maar let op. Het doel van het nieuwe validatiestelsel is het verbeteren van de transparantie van de non-profitsector en de kwaliteit van het toezicht. Plots gaat het niet meer over transparantie, maar over toezicht. Je kunt erop wachten tot straks dat nieuwe validatiestelsel een rol gaat spelen bij de toekenning van de anbi-status. Daarmee zou de overheid zijn greep op de sector verstevigen, het tegenovergestelde van zelfregulering en participatiemaatschappij. Zo'n validatiestelsel zal de non-profits ongetwijfeld geld gaan kosten, waarschijnlijk in de vorm van een jaarlijkse bijdrage.

Ambtelijke willekeur

De 90-procentnorm, die sinds 1 januari 2010 bestaat, betekent dat instellingen voor minimaal 90 procent in het algemeen belang bezig moeten zijn, willen ze nog voor de anbirangschikking in aanmerking komen. De overheid komt hier met een hard criterium, zonder aan te geven hoe dat moet worden toegepast. Want hoe definieer je het algemeen belang? Dat wordt dus overgelaten aan de ambtenaren van de anbidesk en in laatste instantie aan het oordeel van de rechter. Maar hoe kan je verwachten dat een zo ruim begrip als algemeen belang een inhoud krijgt die voor alle betrokkenen gelijk is en daarmee dezelfde rechtszekerheid biedt? Dit is vragen om ambtelijke willekeur, temeer daar veel kleine anbi's zich de weg naar de rechter niet kunnen veroorloven, want zonder deskundige fiscaal-juridische hulp, met alle kosten van dien, zul je het niet redden. Zo'n

Jordan van Bergen

90-procentnorm komt neer op een keiharde bezuinigingsmaatregel. Sinds vorig jaar de controle op anbi's is geïntensiveerd, krijg ik steeds meer berichten binnen over het kwijtraken van de anbi-status. Een op de drie van de gecontroleerde non-profits is zijn anbi-status al kwijtgeraakt.

Daarmee zijn die instellingen ook hun fiscale voordelen kwijt. Anbi's zijn vrijgesteld van schenk- en erfbelasting, Giften aan anbi's zijn onder bepaalde voorwaarden aftrekbaar voor de inkomstenbelasting. Juridische fusies en taakoverdrachten tussen anbi's zijn vrijgesteld van overdrachtsbelasting. Anbi's zijn onder voorwaarden vrijgesteld van vennootschapsbelasting. Indien ze desondanks belastingplichtig zijn, kunnen zij gebruik maken van een aftrek voor uitgaven ten bate van het algemeen maatschappelijk belang, een aftrekpost voor vrijwilligers en winstneming uitstellen door vorming van een herbestedingsreserve. Tot slot kunnen anbi's verzoeken om een teruggaaf van vijftig procent van de aan hen in rekening gebrachte energiebelasting.

Namens Belastingdienst Den Bosch ('anbidesk') reageerde de heer Baidenmann bij een informatiebijeenkomst van de FIN over de anbi-wetgeving als volgt: "Met het 90-procentcriterium is het toezicht toegenomen. We hopen dat de branche ziet dat de overheid verkeerde partijen eruit haalt. De meeste instellingen zijn blij met het toezicht, is de ervaring." Wat nou verkeerde partijen? Als je geen anbi-status hebt ben je dus in de ogen van de heer Baidenmann verkeerd bezig. Zo'n namens de overheid gedane uitspraak is verwerpelijik. Er zijn genoeg (sbbi)instellingen, dus niet-anbiorganisaties, die perfect werk afleveren.

Strijdig belang

Anbi's die de rechtsvorm stichting hebben, kunnen naast de anbi-regels te maken krijgen met de verplichting hun jaarstukken te deponeren bij de Kamer van Koophandel. Sinds 2010 wordt er gewerkt aan een wetsvoorstel, dat naar verwachting van kracht wordt in 2015. Ook die verplichting wijst op een overheid die zijn grip eerder wil verstevigen dan verminderen. De overheid wil met snelle toegang tot die gegevens, misbruik tegengaan. Waar ligt de grens tussen misbruik tegengaan en toenemende invloed op een autonome sector? Een groot deel van de non-profitsector bestaat uit niet-gouvernementele organisaties (ngo's). Het woord zegt het: ze zijn onafhankelijk van de overheid, niet zelden organisaties die een tegenwicht vormen tegen die overheid vanuit een bepaald maatschappelijk belang. Denk aan het bevorderen van zaken als milieubescherming, gezondheid en mensenrechten. De overheid zou haar greep op deze sector niet moeten versterken, maar om principiële redenen verminderen. Ngo's moeten wat mij betreft volledig los van de overheid acteren en vooral niet met onze overheid in zee gaan ondanks de eventuele fiscale voordelen die je geniet als anbi-ngo. Wat mij betreft zouden alle ngo's om principiële redenen van onafhankelijkheid van hun anbi-status moeten afzien, ongeacht de fiscale voordelen.

Politieke partijen, waterschappen en gemeenten worden door onze over-

heid bij beleidsbesluit als algemeen nut beogend aangemerkt. Hier keurt de slager zijn eigen vlees. De toenmalige staatssecretaris motiveerde dit als volgt: "Immers de politieke partijen zijn in ons democratisch staatsbestel bij uitstek de instrumenten waarmee aan de politieke opvattingen welke in het volk leven gestalte wordt gegeven. Zij zijn voor een juist functioneren van onze parlementaire democratie een onmisbaar vereiste en moeten aldus gezien als algemeen nut beogende instellingen worden aangemerkt." Bij de behandeling van het wetsvoorstel schenk- en erfbelasting merkte de staatssecretaris op dat het uitgangspunt is, dat politieke partijen (nagenoeg) →

KALFF JAGER

→ uitsluitend het algemeen nut dienen. Nederland wijkt hiermee af van veel andere landen die politieke partijen juist niet als het algemeen nut beogend aanmerken, maar die zich realiseren dat politieke partijen bij uitstek een deelbelang behartigen. Hiermee doet zich het merkwaardige fenomeen voor dat de overheid exclusief bepaalt of en welke activiteiten van het particulier initiatief het algemeen nut beogen en met betrekking tot zichzelf en passant bepaalt dat dat het geval is. Een interessant geval van conflict of interest.

Participatiesamenleving?

Een participatiesamenleving is een samenleving waarin iedereen die dat kan, verantwoordelijkheid neemt voor zijn of haar eigen leven en omgeving, zonder hulp van de (landelijke) overheid. In de troonrede van 2013 werd gesteld dat de klassieke verzorgingsstaat langzaam maar zeker verandert in een participatiesamenleving. Meteen na de troonrede ontstond op internet en in de media discussie over het begrip participatiesamenleving. Er werd bijvoorbeeld gesteld dat het begrip eigenlijk betekent: zoek het zelf maar uit. Ook werd geopperd dat het een verhullende term is "voor verschraling van de voorzieningen en herintroductie van de klassenmaatschappij. Een samenleving waarin je voor een fatsoenlijke oude dag afhankelijk bent van centen of familie, die dan 'participanten' moeten gaan heten." Het knelt allemaal nogal, temeer omdat we natuurlijk al lang een participatiesamenleving hebben.

De non-profitsector zelf vormt de kern van een al decennialang fungerende participatiesamenleving. De hoeveelheden vrijwilligers die regelmatig in touw komen, zijn zo groot, dat Marius Ernsting, tot eind vorig jaar voorzitter van de landelijke koepel van vrijwilligersorganisaties, zich afvraagt of er überhaupt nog wel genoeg vrijwilligers te vinden zijn om aan de ambities van de overheid met zijn participatiesamenleving tegemoet te komen. De filantropie speelt een grote rol in onze maatschappij. Er is een forse toename van het aantal zelfredzame, vermogende burgers en de filantropische sector wordt steeds professioneler. Hierdoor zijn filantropische instellingen steeds beter in staat om vanuit hun eigen visie hun maatschappelijke rol te vervullen. Dit is precies wat onze overheid in het kader van de participatiesamenleving wil. Maar diezelfde overheid blijkt nu heel bang te zijn om haar grip en sturende rol te verliezen. Dat werkt niet stimulerend op de participatiesamenleving, maar remmend. Het staat haaks op wat de overheid zegt na te streven. En voor innovatieve, creatieve en vernieuwende initiatieven is toenemende regulering fnuikend, alleen al vanwege de administratieve lasten die ze oplevert. En dat terwijl de non-profitsector zich juist in de voorhoede bevindt van de organisaties die de samenleving proberen te verbeteren en versterken, daar waar de overheid zich niet begeeft. Het is niet goed als de overheid de weinige ruimte voor particulier initiatief die er toch al is, mede vanwege de moeite die je moet doen voor de financiering, wegneemt met toenemende regelgeving en bevoogding.

Terugtrekken of optreden?

In een tijd van heroverweging van overheidsuitgaven is het van belang dat de overheid zijn rol en positie

in de samenleving en zo ook de filantropische sector, kent. Maar overheidsuitgaven verminderen en de rol van de overheid in de filantropische sector vergroten, zijn twee zaken die volgens mij niet samengaan. Als je minder bijdraagt, heb je ook minder te vertellen. Dat fiscale aftrekbaarheid voor anbi's een legitimatie kan zijn voor de overheid om eisen aan die organisaties te stellen begrijp ik. Maar dan wel binnen de hiervoor aangegeven context van terughoudendheid. Bovendien is het maar de vraag hoe lang die fiscale voordelen nog zullen gelden. Er is nu al een adviesgroep die adviseert de fiscale aftrekbaarheid bij anbi's vanaf 2017 te schrappen. Dat is niet ondenkbaar. Wat wel ondenkbaar is, is dat als dat gebeurt, de overheid zo consequent zal zijn, dat ook de regelgeving wordt teruggedrongen. De non-profitsector moet hiervan goed doordrongen zijn, als deze met de overheid om de tafel zit.

De brancheorganisatie SBF (Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie) komt eigenlijk alleen op voor anbi's. Als de SBF het gezicht zou zijn van de filantropische sector, dan zou het voor alle non-profits op moeten komen. Voor mij is duidelijk dat de SBF er vooral is gekomen om de overheid te pleasen, zeker als we zien wie er zitting in (gehad) hebben. De link met de overheid is groot. Verder zullen de brancheverenigingen die de SBF vormen, vooral hun eigen belangen behartigen. Dat kun je ze niet kwalijk nemen. Maar het betekent wel dat de belangen van de niet-aanwezigen, zoals de startende innovaties binnen de sector, niet zullen worden behartigd. Naarmate het moeilijker wordt voor nieuwe toetreders op de filantropische markt, is er meer sprake van een monopolie van de gevestigde chariorde. Dat is een van de redenen dat

we van SBF weinig te verwachten hebben, als het gaat om het terugdringen van de bemoeizucht van de overheid. Dat is niet best voor de tienduizenden non-profits die geen anbi zijn.

Wantrouwen of vertrouwen?

De filantropische sector komt regelmatig negatief in het nieuws. Het donateursvertrouwen neemt al langere tijd langzaam af. Uit onderzoek bij de laatste giro 555-actie bleek dat meer dan tachtig procent niet van plan was te geven. Nou, ik geef wel, al komt er maar twintig procent terecht waar het voor bedoeld is! Volgens mij komt er van het geefgeld meer goed terecht dan van onze belastingcenten. Ik ken althans geen non-profitprojecten, waarbij er voor meer dan 100 miljoen euro over de balk wordt gegooid. Van heel veel overheidsmaatregelen staat vast dat ze niet het beoogde resultaat hebben. Weggegooid geld dus. Wat nou kostenpercentage? Intussen heerst onder de bevolking een langzaam groeiende aversie tegen de filantropische sector. Dat wordt in hoge mate bevorderd, zo niet veroorzaakt, door de opstelling van de non-profits zelf, hun brancheverenigingen en de overheid met zijn op wantrouwen gebaseerde benadering van de sector. Als we het blijven zoeken in meer regelgeving, meer keurmerken, meer toezicht, meer beperkingen, meer administratieve lasten, meer validatiestelsels en ga zo maar door, dan zal het uiteindelijk elke burger duidelijk worden dat er met de filantropische sector iets goed mis is. Op die manier bereiken we het tegendeel van wat we moeten willen.

En dan te bedenken dat juist deze sector heel veel goed werk doet, met een enorme inspanning, met relatief lage kosten en ook nu al bijzonder transparant. En vaak

doen ze het werk, dat vanwege de gevaren of de maatschappelijke risico's, door de overheid en zijn organen niet wordt gedaan. Als je kijkt naar de totale omvang van de filantropische sector dan gaat er zelden iets mis. Door meer en meer regelgeving, keurmerken, gedragscodes, portalen, validatiestelsels, etc. wordt de particuliere donateur steeds lastiggevallen met zaken die in de filantropische sector spelen. Niet gek dat men zonder daadwerkelijk te weten hoe de vork in de steel steekt, deze sector minder vertrouwt en vanzelf datgene wat ze telkens horen gaan naropen: "Goede doelen moeten transparanter worden!" En de goede doelen zelf, die laten het maar een beetje over zich heenkomen, in plaats van keihard de confrontatie aan te gaan en hun – moeilijke – plek in onze samenleving op te eisen. Het is een geweldige sector, waar goed beschouwd nauwelijks iets mis is. Om dat vast te stellen hoeft je niet eens de vergelijking te maken met wat er de afgelopen jaren aan maatschappelijke drama's is geweest (en nog is) in andere sectoren, zoals bij de banken, de grote accountantsfirma's en bij de overheid zelf, met name bij de uitvoering van de regelgeving. Het soort regelgeving dat nu aan de filantropische sector wordt opgelegd. Het grootste misverstand is dat al die regelgeving de wereld beter maakt. Integendeel, we moeten weg van het wantrouwen en terug naar het vertrouwen. Ik ken geen sector die dat meer verdient dan de filantropische. ←

De auteur van dit artikel, Jordan van Bergen, is oprichter van Stichting GeefGratis, met o.a. www.geef.nl. GeefGratis is in 2012 haar anbi-status kwijtgeraakt, maar zal deze beslissing tot aan het hoogste rechtscollege aanvechten. Jordan: "Stichting GeefGratis verwacht een geringe kans te maken de rechtszaken te winnen. Want een burger of organisatie staat in een rechtszaak met de overheid vaak al vanaf het begin met zes nul achter." De redactie van Vakblad Fondsenwerving werkt aan een uitgebreid artikel over de rechtsgang van GeefGratis.

K A L F F J A G E R

Met kleine verbeteringen
maken we het verschil
In onze dienstverlening
In onze gesprekken
En op onze nieuwe website

 kdj.nl